

PROBLÉMY INFODÉMIE V KONTEXTE PANDÉMIE COVID-19

Mgr. Jakub Zábojník; jakub.zabojnik@outlook.sk; zabojnik7@uniba.sk; (Katedra knižničnej a informačnej vedy, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave)

Článok je tematicky zameraný na problematiku „infodémie“, ktorá predstavuje masívne šírenie pravdivých aj nepravdivých informácií. V súčasnosti sa vo významnej miere spája s novým koronavírusom, ktorý spôsobil svetovú pandémiu. Táto „epidémia informácií“ sťažuje ľuďom orientáciu v hodnoverných zdrojoch aj rozhodovanie, ktoré z nich vychádza. Ako vírus, tak aj nepravdivé a neoverené informácie, ktoré sa k nemu viažu, môžu byť rovnakou hrozbou pre zdravie, život a fungovanie človeka v spoločnosti. V tomto príspevku sú v stručnosti opísané niektoré aspekty problematiky infodémie: predmet, t. j. rôzne typy a formy nepravdivých a neoverených informácií a jej dopady na ľudí. Zároveň sú uvádzané konkrétne príklady a prípady, ktoré ilustrujú rozsiahlosť tejto problematiky. Cieľom článku je vymedziť pojem infodémia, priblížiť jej základné charakteristiky a problémy v kontexte pandémie COVID-19.

<https://doi.org/10.52036/1335793X.2021.1-2.51-55>

Bojujeme nielen s epidémiou, ale aj infodémiou – zoznalo z úst generálneho riaditeľa Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO) Tedrosa Adhanoma Ghebreyesusu na Mníchovskej bezpečnostnej konferencii, ktorá sa konala vo februári 2020. Dodal, že rovnako nebezpečné ako nový vírus sú aj falošné správy, ktoré sa šíria ešte ľahšie a rýchlejšie (Ghebreyesus 2020). Ľudstvo už vyše roka čelí pandémie, kedy sa mnohé aktivity týkajúce sa rôznych oblastí života presunuli do digitálneho prostredia. Online priestor sa stal živnou pôdou pre šírenie neoverených a nepravdivých informácií, ktoré môžu mať v období pandémie mimoriadne vážne dopady na zdravie.

Rozmach informačných a komunikačných technológií (elektronických zariadení), ako aj popularita (sociálnych) médií sú jedny z faktorov, ktoré umožňujú rýchle až exponenciálne šírenie informácií po celom svete. To môže niekedy prerásť až do takých rozmerov, že začneme hovoriť o tzv. infodémii, ktorú možno definovať ako „nadbytok informácií – správnych aj nesprávnych – ktorý sťažuje ľuďom nájdenie dôveryhodných zdrojov a spoľahlivých odporúčaní v situáciách, keď ich potrebujú“ (Understanding ©2020, s. 2). V tomto príspevku poukazujeme na aktuálnosť tejto témy. V kontexte súčasnej pandémie vymedzujeme pojem infodémia a približujeme jej základné charakteristiky. Analyzujeme aj problémy a vážne prejavy, ktoré s ňou súvisia a dopĺňame ich o konkrétne príklady, ktoré dokazujú závažnosť tejto problematiky.

PREDMET INFODÉMIE

Ako je uvedené v definícii vyššie, predmetom infodé-

mie sú informácie, ktoré môžu mať rôznu mieru pravdivosti. Z tých nesprávnych môžeme spomenúť tzv. dezinformácie a misinformácie. Terminológia tejto oblasti nie je konzistentná. V zahraničí sa používajú rôzne významy pre tie isté pojmy a navzájom sa aj zamieňajú. V našich zemepisných šírkach sa zaužíval najmä termín *dezinformácia*, ktorú možno definovať ako „informáciu, ktorá je nepravdivá a zámerne vytvorená s cieľom poškodiť osobu, sociálnu skupinu, organizáciu alebo krajinu“ (Wardle a Derakhshan ©2017, s. 20). Aspekt úmyselnosti sa nachádza aj v definícii Slovníka súčasného slovenského jazyka: „nepravdivá, vedome skreslená informácia, ktorej cieľom je ovplyvniť určitú skupinu ľudí, prípadne celú populáciu“ (Kučera 2006). Na rozdiel od dezinformácie, *misinformácia* je „informácia, ktorá je nepravdivá, ale nie je vytvorená s úmyslom poškodiť“ (Wardle a Derakhshan 2017, s. 20). V súvislosti s neetickým prístupom sa používa aj termín *malinformácia* ako „informácia, ktorá je založená na skutočnosti, používaná na spôsobenie ujmy osobe, organizácii alebo krajine“ (Wardle a Derakhshan ©2017, s. 20). V praxi môže ísť napr. o úniky dát, ktoré boli napadnuté hackermi (Wardle 2019). Týmto typom informácie sa však nebudeme zaoberať; pozornosť budeme sústreďovať na nepravdivé a neoverené informácie. V súčasnosti sa v literatúre a médiách často objavuje aj termín *fake news*. Wardleová však tvrdí, že používanie tohto pojmu nie je užitočné, pretože táto problematika sa netýka iba správ, ale celého informačného ekosystému. Podľa nej by sme sa mali obávať nielen nechceného zdieľania nepravdivých informácií ľuďmi (aj novi-

nármi), ale aj systematických dezinformačných kampaní (Wardle 2017).

Existuje niekoľko motivačných faktorov, ktoré sa viažu k šíreniu vyššie uvedených typov informácií: 1) *finančné* – napr. vytvorenie zisku prostredníctvom reklamy, 2) *politické* – napr. diskreditácia volebných kandidátov, ovplyvnenie verejnej mienky, 3) *sociálne* – spojenie/začlenenie sa do nejakej skupiny aj 4) *psychologické* – napr. získanie prestíže alebo posily (Wardle a Derakhshan ©2017). Karlova a Fisherová však podotýkajú, že presné dôvody, prečo ľudia šíria, ale aj veria dezinformáciám, misinformáciám či informáciám, sú ťažko poznateľné. Niektorí jednotlivci ich šíria aj napriek tomu, aby im verili. Ľudská intencionalita je neurčitá a nestála a navyše niektorí jednotlivci nemusia byť ochotní vyjadriť svoje zámery, nemusia si vedieť na ne spomenúť alebo ich adekvátne formulovať (Karlova a Fisher 2013). S problematikou informácií a dôvery sa v zahraničí používajú rôzne pojmy ako *trust*, *mistrust*, *distrust* či *untrust*. Preklad týchto termínov do slovenčiny je náročný vzhľadom na to, že u nás sa okrem pojmov „dôvera“ a „nedôvera“ nepoužívajú. V oblasti informačnej vedy je však toto bipolárne chápanie nepostačujúce. „Mistrust“ býva označovaná ako „zradená“ či stratená dôvera a môže byť príčinou informačnej chudoby a vzniku tzv. malých svetov (napr. Chatman 1991). Pozitívnym aspektom „misdôvery“ ale je, že môže byť impulzom pre hľadanie alternatív. Ak raz niečo sklamarlo jednotlivcovu dôveru, existuje šanca, že bude hľadať iné spôsoby, ktoré uspokojia jeho informačné potreby. „Distrust“ môže byť spojená napr. s konzervatívnym myslením, sústredenie sa na „lokálne“ postupy či ignoranciou ostatných (Huvila 2017). Aj tieto faktory dokazujú dôležitosť dôvery pri interakcii s informáciami.

V informačnom prostredí možno identifikovať informácie s veľkým vplyvom a dosahom. Karlova a Fisher (2013) uvádzajú, že ide o témy ako politika, financie, technológie či zdravie a sú prítomné napr. v obchodnej, vládnej aj každodennej sfére. Práve po informáciách o zdraví je v súčasnosti veľký dopyt, ale nie všetky sú pravdivé a overené.

Ak sa vrátíme k definícii infodémie v úvodnej časti, v ktorej sa spomína nadbytok správnych aj nesprávnych informácií, nie je možné pochybovať o tom, že šírenie nepravdivých/neoverených informácií je v súčasnosti badateľné, a teda môžeme hovoriť o *infodémii* COVID-19. Zaznamenávame informácie, ktoré sa týkajú rôznych tém ako pôvod vírusu, jeho príčina, liečba, spôsob šírenia, činnosti a politiky orgánov verejnej moci, známi aktéri (farmaceutické spoloč-

nosti, firmy pôsobiace v oblasti zdravotníctva, ľudia), pripravenosť verejnosti či vývoj a prístupnosť vakcíny (Understanding ©2020; Brennen et al. 2020). Tieto informácie sú však často protichodné a nepravdivé (Mohammed et al. 2021) a vyskytujú sa v rozličných typoch a formách.

TYPY, FORMY A PRÍKLADY NEPRAVDIVÝCH INFORMÁCIÍ V KONTEXTE COVID-19

Existuje množstvo typológií, ktoré sa viažu k nepravdivým informáciám. Priblížime sedem typov misinformácií a dezinformácií, ktoré identifikovala Wardleová (2019). Uvádzame k nim aj konkrétne príklady, ktoré sú alebo by potenciálne mohli byť predmetom infodémie v kontexte COVID-19.

Satira a paródia si nekladú za cieľ niekomu ublížiť, ide o druhy umenia. Za istých okolností však majú potenciál vzbudiť neporozumenie a následné šírenie a prezentovanie takéhoto obsahu ako faktu. Bývajú aj strategicky zneužívané na šírenie fám a konšpiračných teórií, aby bolo možné v prípade problémov „alibisticky“ vyhlásiť, že zámerom nebolo nikomu ublížiť. V digitálnom prostredí môže ľahko dôjsť k dekontextualizácii obsahu a šíreniu informácií bez toho, aby bolo zreteľné, že nie sú mienené ako skutočnosť (Wardle 2019). Vhodným príkladom by mohla byť satira publikovaná Isabel Newhouseovou na portáli The Viewer, ktorej názov je *Realita COVID-19 (satira) (The Reality of COVID-19 (Satire))*. Okrem iného uvádza to, že téma COVID-19 je používaná na odvrátenie pozornosti od dôležitých vecí, nosenie ochranných masiek predstavuje riziko, je nutné udržiavať s ostatnými fyzické sociálne kontakty, čo sa snažia niektorí lekári a vedci zastaviť a pod. Príspevok končí slovami: „*Najdôležitejšie je zapamätať si, že to, že spravodajstvo a vzdelaní vedci robia z COVID-19 niečo veľké, neznamená, že tomu musia Američania veriť*“ (Newhouse 2020). Text ako taký zjavne satiricky opisuje postoje vyskytujúce sa v populácii. Pokiaľ by ale nastalo jeho šírenie bez uvedenia názvu/nadpisu (alebo by bol upravený) a rubriky, nebolo by možné identifikovať pôvodný žáner a mohlo by tak nastať neželané nedorozumenie.

Falošné spojenie sa vyskytuje vtedy, keď nadpisy, vizuály či titulky nepodporujú obsah, ku ktorému sa viažu. V elektronickom prostredí sú v tejto súvislosti používané tzv. *clickbaity*, ktoré sa prostredníctvom senzačného jazyka snažia naviesť ľudí, aby klikli na určité odkazy (Wardle 2019). Príkladom je *clickbait „Dušan (81) porazil koronu: Nebol som na respirátore, ale táto terapia ma vyliečila,*“ ktorý sa objavil na portáli

volimpodgoricu.me. Používateľ, ktorého upúta tento text, môže byť zvedavý, aká terapia je účinná u staršej osoby, ktorá patrí do zraniteľnejšej skupiny, čo ho vedie ku kliknutiu na daný odkaz. Po otvorení sa však dozvie, že pacient bol hospitalizovaný a liečba, ktorá bola použitá, bol kyslík (Gluščević 2020). Clickbaity ako také nemusia byť v niektorých prípadoch škodlivé, akurát nesaturujú očakávania používateľov. Ak sú však spájané s nepravdivými informáciami, môže ľahko dôjsť k šíreniu takéhoto obsahu na sociálnych sieťach (What is clickbait? ©1998 – 2021).

Zavádzajúci obsah. V niektorých prípadoch sa používajú pri rámcovaní príspevku informácie, ktoré sú zavádzajúce. Tento typ obsahu môže mať rôzne formy, napríklad orezané obrázky a fotografie, selektívny výber štatistík a citátov a taktiež sem patrí aj tzv. natívna alebo platená reklama, ktorá nesie podobu formy/obsahu daného zdroja (napr. novín) (Wardle a Derakhshan ©2017). Príkladom by mohla byť situácia, v ktorej by niekto počas Veľkej noci 2021 deklaroval prudké zlepšenie trendu vývoja epidémie na Slovensku, ale opomenul by pritom fakt, že počas týchto sviatkov nebol vykonávaný taký počet testov, ako za bežných okolností (Epidemiologická situácia 2021).

Falošný kontext. Tento typ nepravdivých informácií súvisí s priradením iného kontextu k pôvodnému obsahu (Wardle 2019). Príkladom sú príspevky, ktoré prezentujú, že poslankyňa NR SR Jana Bittó Cigániková bola odfotená pri údajne fingovanom podaní vakcíny proti COVID-19. Vyplývali zrejme z toho, že na predmetnej fotografii nebola viditeľná injekčná striekačka. Daný záber nielenže pochádzal z obdobia pred pandémie (šlo o očkovanie proti chrípke), ale samotná striekačka bola podľa jej vyjadrenia zakrytá rukou zdravotnej sestry (AFP Nemecko a Barca 2021). **Podvodný obsah.** S problematikou nepravdivých informácií súvisia aj prípady, kedy sú nejaké informácie/tvrdenia vydávané a prezentované za niekoho iného (osobu, organizáciu a pod.) (Wardle 2019). Svetová zdravotnícka organizácia sa v marci 2020 stala terčom phishingovej kampane, v rámci ktorej bola používateľom rozposielaná e-mailová správa zameraná na najnovšie informácie o koronavírusu. Súčasťou nej bola aj e-kniha „MyHealth“, ktorá mala obsahovať informácie o výskume a pôvode vírusu, ako aj odporúčania pre ochranu zdravia. Obsah správy mal motivovať používateľov, aby si súbor s e-knihou stiahli a dozvedeli sa tak užitočné informácie. Správa bola vydávaná za WHO, ktorej logo bolo navyše umiestnené hneď v hlavičke obsahu. Po spustení súboru, ktorý sa nachádzal v prílohe malo dôjsť k stiahnutiu škodli-

vého softvéru do používateľovho zariadenia (Threat Intelligence Team 2020).

Zmanipulovaný obsah vzniká úpravou/zásahom do pôvodného zdroja, často obrázkov a videí (Wardle 2019). Na sociálnej sieti sa šírilo video, ktoré hovorilo o nebezpečnosti a toxicite ochranných respirátorov. V rámci neho došlo aj k úprave časti videozáznamu z Úradu vlády SR, kde lekár/vedec Vladimír Krčméry zadychčane odpovedal na otázky novinárov. Táto časť bola mechanicky spomalená, čo navonok evokovalo, že Krčméry mal problémy s dýchaním (Barca a AFP Slovensko 2021).

Vyfabrikovaný obsah. Tento typ informácií je kompletne vymyslený (Wardle 2019). Príkladom boli výroky, že vakcína firmy AstraZeneca a Univerzity v Oxforde premení ľudí na opice. Vyplývali zrejme z faktu, že táto očkovač látka obsahuje okrem iného aj šimpanzi adenovírus (Borrell 2020).

Priblížili sme sedem typov misinformácií a dezinformácií identifikovaných Wardleovou (2019). V informačnom prostredí môžu byť zakomponované napr. v propagande, hoaxoch, konšpiračných teóriách či pseudovede (Steinberg 2017).

DOPAD INFODÉMIE NA ĽUDÍ

Nielen vírus a s ním súvisiaca pandémia, ale aj nepravdivé/neoverené informácie a infodémia môžu mať vážne následky s dopadom na zdravotný stav jednotlivca aj jeho fungovanie v spoločnosti.

Na individuálnej úrovni môže dochádzať k informačnému preťaženiu. Ľudia čelia množstvu informácií týkajúcich sa vírusu, ktoré pochádzajú z rôznych zdrojov a médií. Informácie sú však často protichodné a nepravdivé, čo môže ľuďom sťažovať rozlíšenie faktu of fikcie a podniknutie vhodných krokov (Mohammed et al. 2021). To môže byť náročné v prípade, ak je potrebné urobiť rýchle rozhodnutie, ale nie je dostatok času na preštudovanie všetkých dôkazov. Ľudia môžu v infodémii pociťovať aj úzkosť, depresie, ohromenie či emočné vyčerpanie (Understanding ©2020).

Škodlivé informácie môžu priamo ohroziť nielen zdravie, ale aj život človeka. Objavili sa rôzne fámy ako „Pitie bielidla môže zničiť vírus“, „Pitie alkoholu môže zničiť vírus“ „Pitie kravského moču a kravský trus môžu liečiť koronavírus“ (Islam et al. 2020). Jednou zo zasiahnutých krajín nepravdivými informáciami bol Irán. Tamojšiu epidemickú situáciu skomplikovali falošné tvrdenia o účinnosti konzumácie dezinfekčných prostriedkov a alkoholu za účelom prevencie a liečby COVID-19. Podľa dát z miestnych inštitúcií bolo v období od 23. februára do 2. mája v súvislosti s otra-

vou metanolom hospitalizovaných 5876 pacientov, pričom 534 až 800 (údaje z databáz sa líšia) zomrelo. V niektorých prípadoch (dospelých aj detí), ktoré neskončili fatálne, došlo k poškodeniu zraku či slepote. Autori však podotýkajú, že z dát nie je jasné, u koľkých ľudí sa dané prípady stali na základe nasledovania nepravdivých informácií alebo z rekreačnej konzumácie (Hassanian-Moghaddam et al. 2020).

Na spoločenskej úrovni môže dochádzať k tzv. sociálnej stigmatizácii, teda vylúčeniu jedinca zo spoločnosti na základe určitého rysu (Goffman 2003). V tomto prípade ide o kontakt s koronavírusom, či už priamo jeho infekciou alebo prácou v prostredí, kde sa vyskytuje (napr. nemocnica). Číňania aj ostatní ľudia s ázijským pôvodom čelili verbálnym aj fyzickým útokom. Objavili sa tvrdenia ako „Číňania sú bioteroristi“, „Číňania sú necivilizovaní“ či „Každá choroba prišla z Číny“. Situácii neprospeli ani výroky ako „čínsky vírus“ alebo „wu-chanský vírus“ (Islam et al. 2020). Nielen ľudia ázijského pôvodu, ale aj zdravotnícky personál už čelil stigmatizácii. Niekoľko indických lekárov, ktorí liečili infikovaných pacientov, bolo násilne vyštahovaných zo svojich domovov z dôvodu obáv o možné šírenie choroby. Dôvodom vytvárania stigmy bola nedostatočná informovanosť ľudí o víruse (Kalra a Ghoshal 2020).

Boli zdokumentované aj prípady, kedy organizácie, resp. usporiadatelia podujatí nasledovali nepravdivé, resp. neoverené informácie. Napríklad v juhokórejskom kostole bola prostredníctvom fľaše s rozprašovačom návštevníkom do úst vstrekovaná slaná voda domnievajúc sa, že táto je účinná proti šíreniu vírusu. Toto „opatrenie“ však malo za následok 46 infikovaných, pretože fľaša nebola priebežne pred každým použitím dezinfikovaná (Chan-kyong 2020). V Indii sa zas uskutočnil večierok, ktorého sa zúčastnilo 200 ľudí a jeho účelom bolo pitie kravského moču veriac, že chráni pred vírusom, a to aj napriek tomu, že to nebolo vedecky dokázané (Siddiqui 2020).

ZÁVER

Infodémia súvisiaca s COVID-19 má širokospektrálny dosah. Ako dezinformácie, tak aj misinformácie (hoci sú šírené neúmyselne) môžu mať nepriaznivý vplyv na psychické a fyzické zdravie a reputáciu jednotlivcov, skupín aj organizácií. Množstvo informácií sťažuje ľuďom nájdenie dôveryhodných zdrojov, rozlíšenie pravdy od fikcie, ako aj realizáciu vhodných krokov a postupov. Dopyt po užitočných informáciách a obavy ľudí z koronavírusu môžu byť zneužitá aj pre rôzne kybernetické zločiny (Threat Intelligence Team 2020). Infodémia je rozšírená v mnohých krajinách

sveta vrátane Slovenska. Portály, agentúry aj orgány špecializujúce/zaobierajúce sa nepravdivými a neoverenými informáciami pravidelne informujú verejnosť o konkrétnych prípadoch. Môžu sa vyskytovať v rôznych formách, napr. hoaxoch, fámach, konšpiračných teóriách atď.

Infodémia, ktorá komplikuje pandémiu, predstavuje výzvu pre jej riadenie. Dosiahnutie „imunity“ ľudí voči nepravdivým/neovereným informáciám možno uskutočniť prostredníctvom vzdelávania a zdokonaľovania informačnej gramotnosti, ale aj množstvom ďalších stratégií, ktoré však predstavujú iný rozmer tejto problematiky. V tomto príspevku sme sa sústredili na základné charakteristiky infodémie, jej predmet (dezinformácie, misinformácie atď.) a dopady na ľudí.

Zoznam použitej literatúry

- AFP NEMECKO a R. BARCA, 2021. Zavádzajúce video: Respirátory sú bezpečné, podliehajú európskym normám. Časť záznamu s Krčmerym bola zmanipulovaná. *AFP Fakty* [online]. AFP [cit. 2021-05-13]. Dostupné na: <https://fakty.afp.com/zavadzajuce-video-respiratory-su-bezpecne-podliehaju-europskym-normam-cast-zaznamu-s-krcmerym-bola>
- BARCA, R. a AFP Slovensko, 2021. Fotografia, ktorá mala vraj dokazovať, že Cigánikovu očkovali len naoko, je 2 a pol roka stará; poslankyňa bola proti Covidu zaočkovaná AstraZenecou. *AFP Fakty* [online]. AFP [cit. 2021-05-13]. Dostupné na: <https://fakty.afp.com/fotografia-ktora-mala-vraj-dokazovat-ze-ciganikovu-ockovali-len-naoko-je-2-pol-roka-stara-poslankynya>
- BORRELL, J., 2020. The essential fight against disinformation and manipulation. *EEAS* [online]. European Union External Action Service [cit. 2021-05-13]. Dostupné na: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/91038/essential-fight-against-disinformation-and-manipulation_en
- BRENNEN, J. S. et al., 2020. Types, sources, and claims of COVID-19 misinformation. In: *Reuters Institute* [online]. [cit. 2021-05-15]. Dostupné na: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/types-sources-and-claims-covid-19-misinformation>
- Epidemiologická situácia, 2021 [online]. Bratislava: Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky [cit. 2021-05-14]. Dostupné na: https://korona.gov.sk/wp-content/uploads/2021/04/epidemiologicka_situacia_210406.pdf
- GHEBREYESUS, T. A., 2020. Munich Security Conference. In: World Health Organization [online]. *World Health Organization* [cit. 2021-05-14]. Dostupné na: <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/munich-security-conference>
- GLUŠČEVIČ, N., 2020. Hunt for clickbait. *UNICEF Montenegro* [online]. [cit. 2021-05-13]. Dostupné na: <https://www.unicef.org/montenegro/en/stories/hunt-clickbait>
- GOFFMAN, E. *Stigma: Poznámky o spôsoboch zvládání narušenej identity*. Praha: Slon, 2003. ISBN 80-86429-21-0.

- HASSANIAN-MOGHADDAM, H. et al., 2020. Double trouble: methanol outbreak in the wake of the COVID-19 pandemic in Iran—a cross-sectional assessment. In: *Critical Care* [online]. Berlín: Springer Nature, roč. 24, č. 1 [cit. 2021-5-14]. ISSN 1364-8535. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7344025/>
- HUVILA, I., 2017. Distrust, mistrust, untrust and information practices. In: *Information Research* [online]. Borås: University of Borås, roč. 18, č. 1 [cit. 2021-05-14]. ISSN 1368-1613. Dostupné na: <http://informationr.net/ir/22-1/istic/istic1617.html>
- CHANG-KYONG, P., 2020. Coronavirus: saltwater spray infects 46 church-goers in South Korea. *This Week in Asia* [online]. [cit. 2021-05-13]. Dostupné na: <https://www.scmp.com/week-asia/health-environment/article/3075421/coronavirus-salt-water-spray-infects-46-church-goers>
- CHATMAN, E. A., 1991. Life in a small world: Applicability of gratification theory to information-seeking behavior. In: *Journal of the American Society for Information Science* [online]. Hoboken: John Wiley & Sons, roč. 42, č. 6, s. 438-449 [cit. 2021-05-14]. ISSN 0002-8231. Dostupné na: [https://assistdl.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/\(SICI\)1097-4571\(199107\)42:6%3C438::AID-ASIG6%3E3.0.CO;2-B](https://assistdl.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/(SICI)1097-4571(199107)42:6%3C438::AID-ASIG6%3E3.0.CO;2-B)
- ISLAM, M. S. et al., 2020. COVID-19 – Related Infodemic and Its Impact on Public Health: A Global Social Media Analysis. In: *The American Journal of Tropical medicine and hygiene* [online]. Roč. 103, č. 4 [cit. 2021-05-15]. Dostupné na: <https://www.ajtmh.org/content/journals/10.4269/ajtmh.20-0812?crawler=true>
- KALRA, A. a D. GHOSHAL, 2020. Indian doctors evicted over coronavirus transmission fears: medical body. *Reuters* [online]. [cit. 2021-05-13]. Dostupné na: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-india-doctors-idUSKBN21C12G>
- KARLOVA, N. a K. E. FISHER, 2013. A social diffusion model of misinformation and disinformation for understanding human information behaviour. In: *Information research* [online]. Roč. 18, č. 1 [cit. 2021-05-15]. Dostupné na: http://informationr.net/ir/18-1/paper573.html#_YJ01e5MzZ-U
- KUČERA, M., 2006. Dezinformácia. In: BALÁŽOVÁ, L. et al. *Slovník súčasného slovenského jazyka* [online]. Bratislava: Veda. ISBN 80-224-0932-4. Dostupné na: <https://slovník.iuls.savba.sk/?w=dezinform%C3%A1cia&s=exact&c=001e&cs=&d=sssj&d=hssj&d=ber nolak&d=noundb&d=orient&d=locutio&d=obce&d=priezviska&d=un&d=pskcs&d=psken#>
- MOHAMMED, M. et al., 2021. Assessment of COVID-19 Information Overload Among the General Public. In: *Journal of Racial and Ethnic Health Disparities* [online]. Berlín: Springer Nature [cit. 2021-5-13]. ISSN 2197-3792. Dostupné na: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33469869/>
- NEWHOUSE, I., 2020. The Reality Of COVID-19 (Satire). *The Viewer* [online]. Arden Hills: Mounds View High School [cit. 2021-05-13]. Dostupné na: <https://www.mvviewer.org/editorials/2020/10/01/the-reality-of-covid-19/>
- SIDDIQI, D., 2020. Hindu group offers cow urine in a bid to ward off coronavirus. *Reuters* [online]. [cit. 2021-05-13]. Dostupné na: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-india-cow-urine-pa-idUSKBN2110D5>
- STEINBERG, L., 2017. Infographic: Beyond Fake News – 10 Types of Misleading News – Seventeen Languages. *EAVI* [online]. European Association for Viewers Interests [cit. 2021-05-13]. Dostupné na: <https://eavi.eu/beyond-fake-news-10-types-misleading-info/>
- THREAT INTELLIGENCE TEAM, 2020. Cybercriminals impersonate World Health Organization to distribute fake coronavirus e-book. *Malwarebytes Labs* [online]. Cork: *Malwarebytes* [cit. 2021-05-13]. Dostupné na: <https://blog.malwarebytes.com/social-engineering/2020/03/cybercriminals-impersonate-world-health-organization-to-distribute-fake-coronavirus-e-book/>
- Understanding the Infodemic and Misinformation in the fight against COVID-19, ©2020 [online]. Washington: Pan American Health Organization [cit. 2021-05-13]. Dostupné na: https://iris.paho.org/bitstream/handle/10665.2/52052/Factsheet-infodemic_eng.pdf?sequence=14
- WARDLE, C. a H. DERAKHSHAN, ©2017. *INFORMATION DISORDER: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making* [online]. Štrasburg: Council of Europe [cit. 2021-05-13]. Dostupné na: <https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research/168076277c>
- WARDLE, C. a H. DERAKHSHAN, 2018. Thinking about ‘information disorder’: formats of misinformation, disinformation, and mal-information. In: IRETON, CH. a J. POSETTI. *Journalism, fake news & disinformation: handbook for journalism education and training* [online]. Paríž: UNESCO, s. 43-54. ISBN 978-92-3-100281-6. Dostupné na: https://en.unesco.org/sites/default/files/infnd_handbook_module_2.pdf
- WARDLE, C., 2017. Fake news. It’s complicated. *First Draft* [online]. First Draft [cit. 2021-05-13]. Dostupné na: <https://firstdraftnews.org/latest/fake-news-complicated/>
- WARDLE, C., 2019. *First Draft’s Essential Guide to Understanding Information Disorder* [online]. First Draft [cit. 2021-05-13]. Dostupné na: https://firstdraftnews.org/wp-content/uploads/2019/10/Information_Disorder_Digital_AW.pdf?x76701
- What is clickbait?, ©1998-2021. *GCFGlobal* [online]. Goodwill Community Foundation [cit. 2021-05-13]. Dostupné na: <https://edu.gcfglobal.org/en/thenow/what-is-clickbait/1/>